

MIROSLAV KARAS A ODKUD BYCH ASI TAK BYL?

Rusko očima zahraničního reportéra

Miroslav Karas

A odkud bych asi tak byl?

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Miroslav Karas
Miroslav Karas: A odkud bych asi tak byl? – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

MIROSLAV KARAS
A ODKUD BYCH
ASI TAK BYL?

Rusko očima zahraničního reportéra

Byla polovina února v roce 2012. V půl desáté dopoledne mi volali z Prahy. Zrovna jsem stál před katedrálou na krakovském Wawelu. Bylo třiadvacet stupňů pod nulou, když jsem chtěl rychle něco říct do kamery. Telefon jsem hbitě zvedl, přestože zmrzlé ruce ho neovládaly snadno. Potřetí v průběhu dvaceti let jsem dostal stejnou nabídku. Měl jsem týden na rozmyšlenou. V létě mám nastoupit v Moskvě.

Sedl jsem si v teplé kavárně uprostřed náměstí. V hlavě se honily tisíce myšlenek. Po dvaceti letech opustit Polsko, kde jsem se cítil jako doma? Právě kvůli Polsku jsem dvakrát odmítnul. Poprvé, když jsem tam byl teprve několik měsíců a nechtěl jsem tak brzy odjíždět, podruhé kvůli dětem a jejich škole. Reagoval jsem už třetí den. Nabídku jsem tentokrát přijal. Jen jsem chtěl dokončit pobyt na fotbalovém mistrovství Evropy v Kyjevě a vybrat si dovolenou. V srpnu 2012 se mi splnil můj novinářský sen. Přistál jsem v Moskvě.

Nebylo to jednoduché, Rusko není Polsko. Vždy jsem jako zpravodaj říkal, že jsem pěšákem, který si hodí flintu přes rameno a jde tam, kam ho pošlou. Rusko jsem dlouho považoval za vysněnou novinářskou štaci. Co nejdříve jsem se pustil do práce.

Projel jsem zemi křížem krážem, od Kaliningradu po Sachalin. Nalétal jsem tisíce mil, jedenáctkrát jsem obletěl zeměkouli. Poznal jsem stovky lidí různých národů. Zažil čtyřicetistupňový mráz i padesátistupňový žár. Chodil na vrcholy kamčatských vulkánů i ležel se zápallem plic v nemocnici. Viděl nadšení i radost Rusů stejně jako jejich pláč a zoufalost. Chodil v kravatě i neprůstředné vestě. Potkával běžné lidi i mocipány.

Lidé, o nichž píši, existují. Jejich příběhy jsou skutečné. Názory na režim, v němž žijí, stejně jako na lidi, kteří se snaží ovlivnit naše životy a dění kolem nás, jsou zase autenticky moje. Snažil jsem se zachytit to, co jsem až do jara 2020 viděl, slyšel a na co jsem si sáhnul. Na vlastní oči a uši, svými rukama.

Píšu o nádherné přírodě, laskavosti a srdečnosti lidí a radosti z prostého bytí, ale i o nadutosti a aroganci politiků z nejvyšších pater, o hanebné praxi zastánců a přívrženců režimu, o jeho krutosti a svévoli. Píšu i o událostech na Krymu a na východě Ukrajiny, kde jsem strávil několik měsíců a poznal boj, nevraživost, zlo a prasárny, jejichž popis by patrně stačil na samostatnou knihu.

Poznal jsem kamarády, kteří mi zůstanou, fantastické lidi s otevřeným srdcem. Zažil jsem ale i zášť, závist a podlost. Lidé a lidičky jsou všude ve světě takoví a makoví.

Ohlízím se za roky strávenými v Rusku. Jsem rád, že jsem tam žil a pracoval. Děkuji všem, kteří mi pomohli, zvláště kameramanům. Neměli to lehké.

• • •

Dubnové sobotní dopoledne spíše patřilo do letního kalendáře. Modrá obloha bez mráček a hřejivé paprsky mě z domu vytáhly poměrně brzy. Měl jsem za sebou po více než čtvrtstoletí první moskevskou noc a chtěl jsem si zopakovat procházku, kterou jsem si stále pamatoval.

Ke Kremlu to není daleko. Místní sice říkají, že je to za rohem, tedy asi půldruhého kilometru, jenže pro Rusy je vzdálenost označovaná za rohem třeba i čtvrt hodinová jízda autem. Když je něco pro místního blízko, pro jiného je to i kus města. Pojetí času a vzdálenosti je prostě jiné.

Odbočil jsem doleva a už jsem byl na Tvěřské ulici, stále výstavní tepně města, jejíž sláva a okázalost už ale není taková jako za starých časů.

Osmiproudá vozovka, běžně hlučná a přeplněná auty, jejichž řidiči jsou hlší, slepí a lhostejní k projíždějícím sanitkám, byla teď prázdná a tichá. Široké chodníky po obou stranách od vozovky oddělovaly kovové plotní zábrany, u nichž v pětadvacetimetrových rozestupech stáli policisté.

Servírka Olga s barevně potetovaným krkem a předloktím přinesla kávu i s třemi kopečky mnou zbožňované vanilkové zmrzliny.

„Byla jsem loni v Praze, je nádherná,“ řekla. Strávila tam týden, sehnala si předem levnou letenku a bydlela zadarmo. V Karlových Varech nebyla. Prý je tam plno Rusů a to ona v zahraničí nemusí.

„A v Praze nejsou?“ ptám se.

„Taky jich tam je hodně, ale nějak se mezi ostatními lidmi ztrácejí, přitom v metru jich je někdy plný vagón,“ vzpomíná na svůj pobyt.

Zeptal jsem se, jestli tam má známé, přičemž jsem si byl jistý, že přinejmenším nějaký vzdálený příbuzný v Česku žije.

„Ano, hodně,“ řekla s jistou hrdostí v hlase, „strýc je v Praze už s celou rodinou.“

Zatímco strýc je prý skvělý, jiný Rus z Moskvy, jakýsi Alexej, je zlosyn.

„Patří mu celý dům s dvaceti byty na Smíchově, ale Rusům je pronajímat nechce. Dává přednost Čechům anebo cizincům.“

Nedivím se mu.

Přítom se neubráním údivu, s jakou lehkostí Rusové získávají nemovitosti u nás. Zkuste si jako cizinec koupit třeba jen psí boudu na ruské zemi.

Doposud tichá ulice se otřásá, dlažbou se šíří nevšední vibrace. Ke Kremlu míří tanky. Naleštěné a načančané. V horním otvoru je vidět vrchní polovinu těla vojáka se vztyčenou hlavou. Ani se nehne. Tank za tankem, houfnice, děla, těžké nákladní vozy s ještě těžšími střelami všech možných doletů. Z výfuků vychází hustý páchnoucí dým.

„To je nádhera, co?“ říká s radostí Olga. „Jsou to naši kluci!“ Na chvílku přistoupila k ohrazení a přidala se k davu lidí kolem. Všichni mávali a tleskali.

Po hodině byl klid. Jen chvíli se ještě v ovzduší zatoulal pach spáleného paliva z bojové techniky.

Vydal jsem se ke Kremlu. Kousek od hotelu světové značky leželo na chodníku lidské tělo přikryté černou fólií. Byly vidět jen mužské boty. Přikrytou mrtvolu někteří překročili delším krokem, ani se jí nevyhnuli. Nikdo se nezastavil. Jako kdyby na chodníku leželo smetí.

Ke Kremlu už jsem nešel. S chmurnými myšlenkami o vztahu k mrtvým a obětem jsem se vrátil domů.

Stojím před divadlem Na Dubrovce v Moskvě. Třiadvacátého října 2002 večer tu hráli populární muzikál Nord-Ost. Během něj vtrhla dovnitř skupina teroristů v čele s Movsarem Barajevem a jako rukojmí zajala 916 umělců a diváků, mezi nimiž bylo i mnoho dětí. Nikdo tehdy netušil, že se představení promění v bezmála tři dny trvající drama ukončené tragédií. Pozoruji lidi, kteří rok co rok přicházejí uctít památku mrtvých.

Korbatovová Kristina Vladimirovna, 13 let

Koroljenko Arsenij Arturovič, 13 let

Lavrov Dmitrij Nikolajevič, 31 let

Jméno své dcery slyšela i Světlana Gubarevová. S mužem, kterého si měla za pár dnů vzít, a dcerou z prvního manželství se rozhodli předsvatební dny zpestřit v divadle. Přežila jen Světlana.

Od té doby každý rok přijíždí z Kazachstánu do Moskvy. Na hřbitově i tentokrát strávila tři hodiny.

„Hodně jsme věřili, že přežijeme, ale stalo se, co se stalo,“ říká mi žena, která ani po tolika letech nedokáže zabránit slzám.

Dodnes má situaci před očima. Diváci si mysleli, že příchod zhruba padesáti ozbrojených mužů a žen patří k představení. Muži měli samopaly a ženy pistole a granáty. Ozval se výstřel a jeden z ozbrojenců oznámil, že je konec představení a že jsou z nich rukojmí. „Řekl, že jsme přepadeni a abychom zatelefonovali příbuzným a známým a řekli jim, že divadlo je přepadeno.“

Požadovali ukončení války v Čečensku a stažení ruských vojsk. Na jejich požadavky odpověděla protiteroristická jednotka. Chtěla všechny v divadle uspat a pak čečenské komando zlikvidovat. Byla sobota, pět hodin ráno, 56 hodin od přepadení. Z ventilace vycházely bílé chuchvalce plynu. Světlana se probrala až v nemocnici.

„Vedle ležel zraněný muž a měl rádio. Ve zprávách jsem slyšela Sašino příjmení. Říkali, že zahynula občanka Kazachstánu Alexandra Letjagová. Tak jsem se to dozvěděla.“

Třináctiletá Saša byla jednou z nejmladších obětí.

„Nevím, co by dnes dělala, ale snila o práci policistky, aby mohla bránit lidi.“

Tragédie poznamenala život mužů i žen na vzpomínkové akci. Přišli o otce, matky, partnery, děti. Marina Volkovová před představením oslavila s manželem čtyřicáté výročí svatby a pak se její život změnil. „Pustili plyn a zemřel, nikdo mu neposkytl lékařskou péči,“ je stále plná vzteku.

Záchranná akce si vyžádala mrtvé. Místo dobře připravené operace bezradnost a zmatek. Lidé umírali na chodníku, udusili se, na místě nebyli lékaři, místo sanitek přijely autobusy, nikdo nevěděl, jak s neznámým plynem v organismu bojovat.

Nejvyšší místa v zemi ale hodnotí průběh operace jako správný.

Celou dobu se pozůstali obracejí na ruské soudy a chtějí znát podrobnosti o použitém plynu a současně slyšet i odpověď na otázku, proč muselo umřít tolik lidí. Nevědí to dodnes, anebo spíše vědí, a nechtějí říct.

Rusko neodpovědělo ani Evropskému soudu na konkrétní otázku o složení plynu. Pro Kreml je akce Dubrovka jen jednou z mnoha, při níž se oběti nepočítají. Život tu má jinou cenu, než bývá v civilizovaném světě zvykem.

Nikdo z oficiálních představitelů Ruska na vzpomínkové akci nebyl. A nemohl tak vidět bílé balónky stoupající k nebi, které znovu připomněly, že si záchranná akce z pohledu státu a tragédie pro ty, kteří byli v nesprávný čas na nesprávném místě, vyžádala smrt čtyřiceti teroristů a sto třiceti nevinných lidí.

Bolest a pocit bezmoci nezmizel ani po patnácti letech. Lidé v Beslanu v Severní Osetii přinášeli květiny, hračky a zapalovali svíčky. Zastavovali se před fotografiemi dětí a dospělých. V Rusku

si připomněli patnácté výročí tragédie v Beslanu. Tamní školu 1. září 2004 obsadili ráno čečenští teroristé.

Až třetí den se zajaté a týrané podařilo osvobodit. Zásah ruských speciálních jednotek si ale vyžádal stovky mrtvých. Přijel jsem do Beslanu den před vzpomínkovou akcí.

Artur Gutijev přežil, jeho největší kamarád Oleg Džimijev takové štěstí neměl. Přišel uctít jeho památku, přinesl láhev vody.

„Voda má pro nás přeživší dodnes cenu zlata. Teroristé nám nedali napít, lidé tu umírali žízni,“ vzpomíná Artur.

Ani po patnácti letech nedokáže být klidný. Pláče. Vzlyká. Pro něj a ostatní ve městě je to dodnes krutá bolest.

V zajetí zůstalo 1128 lidí. Všechny nahnali do tělocvičny. Dvě desítky mužů útočníci zastřelili bezprostředně po útoku ve vedlejších místnostech. Byli dvaapadesát hodin bez jídla a pití. Tělocvičnu nesměli opustit ani na toaletu. Před údajným jednáním o podmínkách propuštění zaútočily ruské speciální jednotky.

Larisa Kudzejevová přinesla bílé růže. Sama je celá v černém, jako by šla na pohřeb.

„V jednu hodinu se venku ozval výbuch. Stříleli před školou a na střeše a asi za půl minuty byla další exploze a pak začal útok,“ vzpomíná Larisa.

Tajně dětem tehdy rozdávala doslova po kapkách vodu. Za to hrozila smrt. Nic horšího v životě nezažila.

Na místě zůstalo 334 mrtvých, mezi nimi 186 dětí.

Susanna Dudijevová přišla o třináctiletého syna. Stejně jako ostatní matky slyší křik dětí dodnes. Nic hroznějšího podle ní neexistuje. Stojí v čele organizace Beslanské matky. Chtějí, aby okolnosti krveprolití byly konečně po tolika letech vyšetřené.

„Proč naše bezpečnostní složky nebyly připravené, to dodnes nikdo neřekl. Proč nasadili těžké zbraně, tanky a granátometry při osvobození zajatců?“ ptá se rozhořčeně Susanna.

Vzpomínkových akcí se účastnili i lidé z jiných ruských měst, kde došlo k teroristickým útokům, včetně zmiňované Dubrovky.

Pozůstali chtějí vědět, proč si akce vyžádala tolik mrtvých. Dmitrij Milovidov, otec zabitě dcery, cítí stále hořkost a bezradnost.

„Vinu v prvé řadě nese vedení země, a na prvním místě je Putin,“ říká bez okolků.

Pozůstali se obrátili na soudy v Rusku i na Evropský soud pro lidská práva. Stěžovali si na neobjektivní vyšetřování. Obvinili ruský stát, že nedostatečně chránil bezpečnost jejich příbuzných. Operace ruských bezpečnostních složek nebyla podle nich dobře připravená.

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku Rusku uložil vyplatit kompenzace za masakr. Moskva musí vyšetřit detaily krveprolití. Soud měl výhrady k plánování a provedení operace speciální jednotky, i k tomu, jak incident vyšetřovaly ruské orgány. Moskva měla zveřejnit pravdu o zásahu.

„Bohužel k dnešku ani jeden bod rozsudku nebyl splněn, což je velmi smutné,“ říká rozezleně Susanna.

Příbuzní obětí stále čekají na odpovědi.

Do někdejší školy v Beslanu přišly tisíce lidí. Smuteční průvod míří do města andělů. Tak se říká místnímu hřbitovu, kde jsou děti pohřbené. V celém městě se nenajde nikdo, kdo by neznal aspoň jednu oběť tragédie. Ve městě trvá třídenní smutek, žáci půjdou stejně jako každý rok po tragédii do školy až 5. září.

Nikdo ve městě nechce, aby školní rok začal první zářijový den.

Po jedné z návštěv Černobyli jsem se ujistil, že Rusové v případě, kdy se jim něco nepovedlo, něco zpackali anebo by se měli k něčemu přiznat, vždy zatloukají a lžou. Na černobylskou tragédii, zásah komanda v divadle na Dubrovce nebo v Beslanu jsem si vzpomněl v souvislosti s událostmi v obci Njonoksa nedaleko Severodvinsku.

Njonoksa leží tisíc dvě stě kilometrů severně od Moskvy. Je to uzavřená zóna, kam se smí jen se zvláštním povolením. Tady na břehu Dvinského zálivu Bílého moře je strategické území. Od roku

1954 tu ruská armáda testuje zbraně. Dřevěný kostel z 18. století je jen pro místní.

Jenže na konci srpna 2019 se začalo v zahraničních médiích psát, že 8. srpna tu vybuchl jaderný reaktor. Ruská verze, že explodovalo jaderné zařízení při nepovedeném testu rakety radioizotopovým zdrojem energie, byla hned vnímána jako lež. Testy na vojenské střelnici prý souvisely s vývojem zbraní, které Rusko považuje za odvetné opatření kvůli jednostrannému odstoupení USA od smlouvy o omezení protiraketové obrany v roce 2019. Takže za všechno může někdo jiný.

Navíc úřady vypnuly čtyři senzory z mezinárodní sítě Organizace pro kontrolu úplného zákazu jaderných zkoušek. Prý nastaly síťové problémy. Klasika. Mlžit. Nic nepřiznat. To už je ruská tradice.

Při výbuchu zahynulo pět vědců. Podle oficiální zprávy pracovali na projektu státní důležitosti. Okolnosti jejich smrti jsou stále tajné.

Úřady okolí uzavřely, dovnitř se nikdo nemohl dostat, natož novináři, navíc zahraniční. Ruská státní meteorologická služba přiznala, že se ve vzduchu objevily izotopy barya, stroncia a lanthanu, ale nebezpečí nijak nekomentovala. Zahraniční experti však potvrdili, že právě tyto izotopy pocházejí z jaderné řetězové reakce.

„Samozřejmě se všichni zajímali o radiaci. Řekli nám, že můžeme jíst vše, co rostlo v našich zahradách. Půda ani voda prý neabsorbovaly žádné záření,“ stěžuje si Taťána Belcinová.

Pod nátlakem mezinárodní veřejnosti Moskva sdělila, že v oblasti na krátkou dobu až šestnáctinásobně stoupla radiace. A lidé začali skupovat jód.

„Někteří lidé jsou vyděšení. Jiní ne. Vůbec nic jsme nevěděli. Pracuji dvacet šest let v Severodvinsku. Tam je také radiace. Jak bych to řekl s nadsázkou, sami jsme si už vytvořili imunitu,“ popsal situaci na místě Alexandr Davidov. Přes všechna ujištění úřadů o tom, že lidé ohroženi nebyli, nedůvěra přetrvává. Na sociálních sítích se po výbuchu objevily zprávy o zraněných a údajně hospitalizovaných v Moskvě kvůli ozáření.

„Hodně lidí se bojí. Mnozí ani nesklízeli zeleninu ze svých zahrad. Prostě ji tam nechali,“ říká smutně Tajsja Rjabininová.

Prezident Putin se k neobvyklé situaci nevyjádřil. Kreml jen oznámil, že exploze byla spojena s novou zbraní s jedinečnými technologiemi. Mohlo jít o zkoušky střely s plochou dráhou letu Burevestnik na jaderný pohon. Putin o tomto typu střely nedávno prohlásil, že bude mít neomezený dolet a nebude zachytitelná radary. Jenže jsou to jen spekulace. Na všem mě zaráží arogance vedení ruského státu. Lenin, Stalin, Brežněv i Putin. Parta chlapců v kraťasech, kteří se nedokážou přiznat, že rozbili sousedovi okno.

V listopadu, tedy o čtyři měsíce později, Putin předal pěti vdovám po obětech neštěstí Řád za hrdinství a oznámil, že testy zbraní budou pokračovat. V duchu ruské tradice podobné incidenty zamlčovat.

„Je jasné, že je to všechno tajné. Nikdo nechce říct, co se stalo. Něco vybuchlo. Co mě zajímá, jsou důsledky pro lidi, kteří žijí poblíž. Případ, jako je tento, mi připomíná Černobyl. Bylo to stejné: nula informací, všechno je v pořádku, jen pokračujte a my to vyřešíme. Bylo to tu přesně tak a není to správné,“ rozčiluje se starousedlík Viktor Drenin.

Informací je málo a často jsou rozdílné. Úřady nepodalý žádné oficiální vysvětlení, proč výbuch způsobil zvýšení radiace. Podrobnosti nesdělilo ani ministerstvo obrany. O stupni nebezpečí se pouze spekuluje.

„Chápeme, že to není Černobyl, nicméně zdravotní rizika tu jsou. Je potřeba znát podrobnosti a získat z oficiálních míst informace. Požádali jsme o odpověď, ale žádnou jsme zatím nedostali,“ kritizuje postup státu Konstantin Fomin z ruské pobočky Greenpeace Rusko.

Obyvatelé chtějí vědět, nakolik je ohroženo jejich zdraví. Státem kontrolovaná média se přitom spíše věnují návštěvě prezidenta Putina na Krymu. Sešel se tam s malými baletkami.

Tragédií, které Ruskem otřáslý, si režim obecně moc nevšímá. Dokonce mám pocit, že zavírá oči, zacpává si uši a svazuje ruce. Nechce s nimi mít nic společného.

Každý rok nosí manželé Safonovovi růže na hrob svého syna Maxima. Bylo by mu už čtyřicet šest let. Často domů psal, že je rád, že se mohl stát členem posádky superponorky Kursk, chloubou ruského námořnictva. Chlubilo se tím, že se ponorce nepozorovaně podařilo dostat až do Středozevního moře.

Nezničitelná a neviditelná, tak o ní mluvilo velení armády.

Slzy tekly u pomníků a hrobů s portréty 118 členů posádky.

„Osmého srpna jsme měli takovou radost, blahopřáli jsme mu k narozeninám a po čtyřech dnech...“ pláče matka Ljudmila Safonovová.

V srpnu 2000 byla v Barentsově moři mezi třicítkou plavidel ruského vojenského námořnictva i jaderná ponorka Kursk. Útočná ponorka K – 141 byla spuštěna na vodu v květnu 1994. Měřila sto padesát pět metrů, široká byla osmnáct metrů. Měla dvouplášťový trup, čtyřadvacet torpéd s raketovým pohonem a dvacet osm konvenčních torpéd.

„Po doplnění zásob jsme připraveni vyplout,“ bylo jedno z posledních hlášení velitele ponorky kapitána Gennadije Ljačina.

V jedenáct hodin dvacet osm minut explodovalo cvičné torpédo. O dvě minuty později ostatní. Explozi zaznamenaly seismické stanice v celé severní Evropě. Třidvaceti členům posádky se podařilo přemístit do poslední, deváté sekce na zádi. Ale i je smrt dostihla.

O osudu ponorky zabořené do mořského dna sto osm metrů pod hladinou informovala oficiálně Moskva až s dvoudenním zpožděním. Znovu. Jako vždy. Mlžila o záchranářské akci a pozdě přijala pomoc zahraničních plavidel. Tragédie otřásla Ruskem i vojenským námořnictvem.

Putin mlčel. Rusové mu vyčítali, že ani nepřerušil dovolenou.

Vyšetřování skončilo v létě 2002 a odborníci konstatovali, že na náhodné explozi cvičného torpéda nenese vinu lidský faktor.

Výbuch zavinil únik vysoce explozivního kysličníku vodičitého používaného jako palivo pro torpéda. Spekuluje se ale o záměrném zničení kvůli prozrazení tajných zbraní, chybném zásahu ruským křižníkem, sebevražedném atentátníkovi z řad členů posádky anebo srážce s americkou ponorkou.

Ruské ministerstvo obrany některé informace stále považuje za tajné.

Tito dva piloti v tom letadle vůbec neměli být. Vadim Timofejev z vedení společnosti Jak-servis je ale poslal do kabiny, přičemž kapitánovi zařídil falešnou licenci a druhý pilot ani nevěděl, jak se stroj ovládá. Jeden přidával plyn, druhý brzdil. Na konci byla tragédie pro celý, nejen hokejový svět. Timofejevovi hrozí sedmiletý trest, ale zadržen nebyl, neví se, kde je.

Jsem na zimním stadionu rok po neštěstí. Celé Rusko si připomíná, co se loni stalo. Před prvním zápasem Kontinentální hokejové ligy (KHL) diváci vzdali hold všem, které ne tak dávno sledovali na kluzišti. Mezi nimi i gubernátor oblasti Sergej Jastrebov.

„V týmu bylo hodně hráčů nejen z Ruska. Všechny považujeme za naše blízké,“ říká při pohledu na dresy těch, kteří zahynuli.

Tiskový mluvčí klubu Vladimir Malkov byl jedním z prvních, kdo před rokem oznamoval zprávu o pádu letounu s hokejisty. Dnes pokaždé, když vstoupí do hokejové arény, jde nejdříve na konec dlouhé haly ke zdi s fotografiemi členů celého hokejového týmu. V Jaroslavlí mluví o zdi nářků.

„Učiníme pro obnovu slavného týmu vše, aby z nebes viděli, jak Lokomotiv hraje, a byli na něj hrdi. Děkujeme vám a prosíme vás o prominutí, že jsme vaše kluky neochránili,“ říká pohnutě Vladimir a je na něm znát, že se dodnes z tragédie nevzpamatoval.

Češi Jan Marek, Karel Rachůnek, Josef Vašíček, Slovák Pavol Demitra a další. Místní Lokomotiv přišel o celý tým. Při havárii startujícího letadla zahynulo čtyřiačtyřicet lidí, jeden přežil.

Prodavačka v obchodě se suvenýry Anastasia Žilovjecová si stále pamatuje číslo na dresu každého hráče.

„Třeba Josefa Vašíčka milovalo celé hlediště, když dal gól, aplaudovali a volali na něj přezdívkou ‚Ruská skříň‘. Vždy byl připraven rvát se za svůj tým,“ vzpomíná.

Po roce se Lokomotiv vrací do nejvyšší soutěže. O poslední trénink před zápasem byl mimořádně velký zájem. Jména svých hráčů mají na dresech. Lokomotiv chce znovu získat titul mistra ligy. První zápas ho čeká večer. A pak tisíce kilometrů do hokejových arén Ruska.

„Snažíme si vybírat spolehlivou společnost, i když sami víte, že létání je osud, raději na to nemyslet,“ řekl mi prezident klubu Jurij Jakovlev.

Ostatní kluby KHL poslaly do Jaroslavlě hráče a podařilo se tak sestavit nový tým. Jeho sportovní úspěchy a neúspěchy jsem už dál tak pozorně nesledoval. Čekal jsem ale na výsledek vyšetřování.

Timofejev připustil posádku k letu a porušil tak pravidla bezpečnosti letového provozu. Posádka k letu neměla oprávnění. Školení šlo stranou, šli rovnou do pilotní kabiny letadla Jak-42 – 7. září 2011 do Minsku k prvnímu zápasu sezóny tým nedoletěl.

Na konci sto dvaceti soudních expertíz a výslechu dvou stovek svědků vyšetřovatelé dospěli k závěru, že příčinou tragédie bylo bezděčné brzdění pilota při startu. Stroj tak nedosáhl potřebné rychlosti ke vzletu. Posádka prý nebyla dostatečně přeškolená a jeden z pilotů byl pod vlivem léku, který je s řízením letadel neslučitelný. Letoun se chvíli po startu zřítil.

Jako jediný přežil palubní inženýr Alexandr Sizov, který při zřízení stroje nebyl v pilotní kabině, ale mezi cestujícími.

„Po nějaké době mezi cestujícími zavládla nervozita, když letadlo hned nevzlétlo. Po chvíli mi došlo, že stroj jede po oranžové,“ vzpomínal později v televizním rozhovoru na chvíle, kdy stroj opustil ranvej a odpoutal se od země až na poli.

„Z pole jsme se pak odlepili, ale bylo mi jasné, že letadlo padá a každou chvíli se rozbije o zem,“ řekl Sizov.

Jak-42 se od země odpoutal jen do výše několika metrů, zavadil o anténu rádiového majáku a zřítil se na břehu řeky Volhy. Jediný obžalovaný dostal trest pěti let odnětí svobody. Soud mu

ale současně trest odpustil s tím, že případ souzeného Vadima Timofejeva spadá pod amnestii.

„Trest se promíjí v souvislosti s amnestií, vyhlášenou k 70. výročí vítězství ve druhé světové válce, záznam o trestu se vymaže,“ uvedl soudce. Celý rozsudek četl dohromady skoro dvacet hodin.

Doufám, že Timofejev už nikoho neškolí a sedí na zadku doma.

Demonstrace jsem pracovně považoval za takzvaný samohraj. Obrazově hrály samy. Nemuseli jsme přitom nic mimořádného vymýšlet. Osnova byla vždy podobná: demonstranti, transparenty, hesla, pokřiky, policie, kordon policie, obušky, policejní auta, zatýkání. Stále dokola. Samohraj.

Ty moskevské se převážně konaly na Puškinově náměstí, kousek od domu, kde jsem bydlel. Pěšky jsem se tam dostal do deseti minut. Byl jsem tam mnohokrát. Někdy stála demonstrace na místě, jindy se dala do pohybu, cíl byl většinou na prospektu Sacharova.

Vždy spousta policistů, ulice kolem náměstí lemovaly jejich antony, tedy vozidla s mřížemi na oknech, kam strkali zadržené. Kromě uniforem hodně tajných. Kdybych si měl vzpomenout na každou demonstraci, psal bych opravdu dlouze. Od malých, kam přišlo jen pár desítek lidí, po velké, kde protestovaly desetitisíce.

V paměti mám demonstrace ze závěru pobytu v Moskvě. Zvláště nebývalou vlnu zatýkání.

Alexandr Kostjuk chtěl demonstrantům přečíst 31. článek ruské ústavy o svobodě shromažďování. Napadlo ho pět policistů. Patří mezi dva a půl tisíce demonstrantů, které úřady zadržely jen v Moskvě během tehdejších tří týdnů.

„Jeden z policistů mi vzal ústavu a batoh, čtyři mě svalili na zem a začali bít. Během útoku mě do hlavy udeřili obušky a pěstmi,“ říká mladík.

Kostjuk strávil tři dny v nemocnici. Stejně jako dvě desítky dalších zadržovaných demonstrantů se chce kvůli brutálnímu postupu obrátit na soud. Doporučila mu to matka Viktoria Kostjuková.

„Podporuji ho. Myslím, že má absolutní pravdu. Nenarušil něčí svobodu a právo, naopak porušena byla práva jeho,“ říká matka rozhodně.

Státem kontrolované sdělovací prostředky však komentují průběh událostí jinak. Televize Rossia 1 řekla, že demonstranti napadali strážce zákona a provokacemi naváděli k narušení pořádku. Několik policistů prý bylo zraněno.

Radnice považuje zásah za adekvátní, podle ní to byla prý jen odpověď na bezohledné počínání opozice.

„Snažili se zastavit provoz na silnicích, blokovali ulice a napadali policisty. Prostě přinutili policii k použití síly,“ vysvětlil kroky policie moskevský starosta Sergej Sobjanin.

Obušky na těle cítil i Andrej Kurgin. Muže v uniformách označil za bandu zabijáků. I on se obrátil k soudu.

„Chci, aby byla zveřejněna jména těch policistů a aby bylo vyšetřeno, zda postupovali v souladu se zákonem o policii,“ stěžuje si Andrej.

Advokát Fjodor Siroš zastupuje několik demonstrantů stěžujících si na hrubost policie.

„Neznám ani jeden případ, kdy použití síly bylo oprávněné,“ tvrdí advokát.

Dvě desítky demonstrantů soud poslal na třicet dnů za mříže, organizátorům protestů hrozí několikaleté tresty. Kandidáti opozice, které úřady vyřadily z volebního boje o místo v městské radě, jsou rovněž ve vězení. Jeden z vůdců opozice, Ilja Jašin, napsal ústřední volební komisi dopis s žádostí přenést datum voleb na konec podzimu. Chce, aby vězňení kandidáti mohli a měli čas oslovit voliče.

Předsedkyně komise mu ale vzkázala, že pro změnu termínu musí být vážné důvody.

Protestní akce v Moskvě vyvolalo rozhodnutí ústřední volební komise zamítnout kandidaturu více než padesáti opozičních politiků pro komunální volby. Důvodem byly údajně formální nedostatky při shromažďování podpisů potřebných k registraci. Všichni opoziční kandidáti takovou verzi odmítli.

Už čtyři soboty v řadě Rusové demonstrovali nejen v hlavním městě.

Obavy z dalšího brutálního potlačení protestů rostou, přesto chtějí lidé vyjít do ulic znovu. Takovou sérii protestů Moskva nepamatuje. Druhou srpnovou neděli roku 2019 bylo v ulicích padesát tisíc lidí. Nejvíce za uplynulých osm let.

Může si připadat jako ve špatném filmu. Čtyřicetiletý herec Pavel Ustinov ještě pořádně nezačal kariéru, zatím hrál jen menší role v televizních seriálech. Teď se ale ocitl v roli, o které nikdy nesnil. Stanul před soudem, režisérem byla soudkyně zastupující režim.

„S verdiktem soudu nesouhlasíme. V každém případě se odvoláme. Žádného přestupku jsem se nedopustil,“ řekl herec.

Třetího srpna stál na Puškinově náměstí v centru Moskvy. Spolu s ostatními sledoval, co se děje o pár desítek metrů dál, kde demonstrovali stoupenci opozice kvůli vyřazení jejich kandidátů z komunálních voleb. Do dění nijak nezasahoval. V ruce držel telefon. Přiběhli k němu muži v uniformách, povalili ho na zem a bili ho obušky. Skončil jako dva tisíce jiných ten den na policejní stanici. Jeho kolega režisér Michail Měštěckij ukazoval nahrávku, kde herec opravdu stojí bokem a nic nedělá.

„Posoudit jeho vinu mohli všichni. Každý, kdo to viděl na internetu, pochopil, že je neviný – kromě soudu,“ brání herce režisér.

Soud ho přesto poslal na tři a půl roku do vězení za napadení policisty, kterému údajně vykloubil rameno.

Ruská ombudsmanka Tatjana Moskalkovová označila rozhodnutí soudu za spravedlivé a v případě vyzdvihla pozitivní roli generální prokuratury.

To je fakt ombudsmanka jaksepatří.

Ustinov vinu odmítl. Přísný rozsudek odsoudily filmové hvězdy i obyčejní lidé. První den bylo pod peticí sto padesát tisíc podpisů.

„Je to ztráta reputace našich soudů. Ne první, a obávám se, že ani poslední,“ uvedl na obrazovce moderátor televize Dožď Maxim Galkin.

Pracuje v nezávislé televizi, která je vůči režimu kritická. Režim se jí odměnil tím, že zakázal všem operátorům zařadit televizi do nabídky kabelových televizí.

„Tři a půl roku za vykloubené rameno? Chápete to, přátelé? A kdyby se to stalo třem příslušníkům, to by ho odsoudili na devět let?“ řekl další herec Garik Charlamov.

Je to během tří měsíců už podruhé, kdy tlak veřejnosti pomohl. Petici podepsali představitelé církve a médií, lékaři, vědci, hlavně však herci a režiséři.

Ustinov byl propuštěn do domácího vězení.

V létě byl osvobozen novinář Golunov, který se zajímal o korupci na moskevské radnici. Povídám si o tom s politologem Dmitrijem Oreškinem. Volali a viděli jsme se často.

„Kdyby ale propustili i ostatní, byla by to veřejně přiznaná porážka moci, a to není v zájmu Putina,“ říká.

Po srpnových demonstracích dál zůstává za mřížemi šest lidí odsouzených na dva až pět let, dalších sedm na trest čeká.

Dodnes vidím mladou holku, jak ji za její dlouhé vlasy policisté tahají do antonu, jak mlátí obušky mladého kluka anebo jak další dívku nesou za ruce a za nohy jak myslivci uštvanou srnku.

Nevodím se s nimi za ruku, nelíbám se s nimi. Nevadí mi, že jsou homosexuální. Je to jejich věc. Ať už je to gay, lesba nebo transgender. Vím, že je řada lidí nesnáší, řada lidí je nenávidí. Nesouhlasím s Milošem Zemanem, který tvrdí, že jsou mu „tuhle transgender bytostně odporní“. Řekne to třeba svému vnukovi, když on zjistí, že to prostě cítí jinak?

Novinář, který chce získat roční vízum v Rusku a akreditaci na stejné období, musí předložit potvrzení, že není HIV pozitivní. V zemi, kde je téměř nejvíce případů na světě.

Devětatřicetiletý Viktor je inženýrem v jedné moskevské firmě. Před pěti lety zjistil, že je nakažený virem HIV. Netušil, že měl styk s nemocnou osobou. Informace ho šokovala. Nesvěřil se ani rodičům.

„VÍ to jeden, dva, tři, čtyři, pět, ano pět nejbližších přátel,“ říká hubený muž chvíli poté, co jsme se seznámili.

Dali jsme si sraz u vchodu jedné ze stanic metra. Obává se, že někteří známí by se s ním nechtěli stýkat. Není jednoduché s virem žít. Jeden jeho přítel tlak okolí nevydržel a skončil tragicky. Je rád, že je v Moskvě, kde má přístup k léčení, horší situace je mimo hlavní město.

Úřady nedávno zaznamenaly milionový případ. Skutečný počet může ale být o půl milionu vyšší. Nemocní přicházejí k lékařům pozdě. Šedesát procent infikovaných jsou muži, čtyřicet procent ženy. Podobný poměr je i v případě způsobu nakažení. Pětadesát procent jsou narkomané, čtyřicet pět procent nemocných virus získali při pohlavním styku.

Osobností v boji s AIDS je v Rusku akademik Vadim Pokrovskij. Prudký růst počtu nakažených zaznamenal v uplynulých pěti letech.

„Jde hlavně o skupinu lidí ve věku od pětadvaceti do čtyřiceti let, kteří mají sexuální zkušenosti,“ říká odborník z Federálního střediska pro boj s AIDS.

První případ HIV byl v Rusku zaznamenán v roce 1987. Od té doby nemoci podlehl na dvě stě osmdesát tisíc Rusů. Počet nakažených virem HIV stále roste. V ruských laboratořích zaznamenávají denně tři stovky nových případů. Hlavně v Moskvě a velkých sibiřských městech.

„Zvláště tam působí dealeri drog, kterým se podařilo před více než deseti lety proniknout mezi lidi, a tehdy se nakazilo hodně mužů,“ říká Vadim Pokrovskij.

Nejhorší období jsou údajně novoroční dvoutýdenní oslavy. Během nich se může podle Pokrovského nakazit i šest tisíc Rusů.

Experti volají po větší osvětě, po zapojení škol i nevládních organizací, sdělovacích prostředků i státních orgánů. Vyzývají lidi, aby se nebáli kontrolního vyšetření, aby používali ochranu, přestože ji církve zakazuje.

Jevgenija Alexejevová už roky Rusy přesvědčuje, že se nemoc nepřenáší podáním ruky, čemuž hodně lidí věří. Nemoc Rusové spojují s homosexualitou a cizoložstvím. Vliv má i pravoslavná církev, která se staví proti používání prezervativů.

Ruská pravoslavná církev sto let neměla v zemi takovou pozici jako nyní. Přítomnost kněze na úředních akcích je pravidlem. Někdejší důstojník KGB Putin se modlí v chrámech po boku patriarchy Kirilla. Církve staví nové chrámy. Neplete se tak okatě do politiky, jako je tomu v Polsku, ale vliv bezesporu má.

Zaskočila mě zpráva o Michailu Kalašnikovovi. Od úmrtí konstruktéra kultovní ruské zbraně neuběhl ani měsíc, konkrétně dvacet dnů, a mluvilo se o něm znovu. Autor legendární jednoduché a spolehlivé automatické pušky AK47 se prý před smrtí kál z toho, že jeho zbraň zabíjela a zabíjí lidi na celém světě.

Přitom Kalašnikov nikdy ničeho nelitoval. Ano, prohlásil sice, že by byl raději, kdyby jeho jméno bylo spojováno s něčím bezpečným,

co by lidem pomáhalo, třeba sekačkou na trávu, ale na svůj vynález byl hrdý. Jak říkával, nenesl žádnou odpovědnost za to, jak se samopalem naložili politici.

A teď se najednou objevil dopis napsaný rok a půl před smrtí Kalašnikova a adresovaný moskevskému patriarchovi Kirillovi. Kalašnikov v něm píše, že jeho duševní bolest je nesnesitelná a že se stále nesmířil s tím, kolik lidí jeho zbraň zabila. Je to moje vina? ptá se Kalašnikov.

Že by rok a půl před smrtí změnil názor? Že by se v něm hnulo svědomí? Je tu sice dopis, ale je vytištěn z počítače. Pod textem je pouze podpis Kalašnikova. Je ale pravý? Není to podvrh?

O pravosti dopisu pochybuje i Kalašnikovova dcera Jelena, která vyřizovala jeho korespondenci. Od dopisu se doslova distancovala. Její otec šel údajně poprvé do kostela v jednadevadesáti letech, necelé tři roky před smrtí. Neví tedy, proč by se svěřoval zrovna duchovním.

Ruská pravoslavná církev o pravosti dopisu nepochybuje. Autora zbraně vždy bránila a označila ho za vzor vlastenectví a kladného vztahu k vlasti. Je možné, že autorem textu je kněz Viktor, který staříčkého Kalašnikova v jeho bytě před smrtí navštěvoval.

Zda text ale diktoval Kalašnikov, to se neví, a patrně ruská pravoslavná církev už neřekne více. Neporuší tradici.

Ale zpět k nemoci.

„Kolem třiceti procent lidí si myslí, že se mohou nakazit bodnutím komára anebo polibkem,“ říká mi ředitelka Focus Media.

Slyší i to, že zájem na vyšším počtu nemocných mají zahraniční farmaceutické společnosti. Chtějí prý, aby nemoc pokračovala a tím nepřišly o peníze. Někteří nemocní lékaře a léčbu odmítají, raději se modlí. Nemoc je stále na vzestupu. Ruští experti mluví o národní katastrofě.

V roce 2019 bylo milion dvě stě tisíc nakažených, každý stý třicátý pátý Rus. Zemřelo dvě stě sedmdesát sedm tisíc lidí. Neoficiálně o třetinu více. Virem HIV je infikován téměř každý

stý ve věkové skupině čtrnáct až čtyřicet devět let. Každý padesátý Rus mezi pětadvaceti až čtyřiceti lety je HIV pozitivní. Každý měsíc se podle úředních údajů objeví v Rusku osm tisíc nových případů.

Ruská vláda sice přijala plán boje s šířením viru, ale vnímám to spíše jako prázdná slova. Na papíře to vypadá slibně. Ale aktivně hledat nakažené osoby a poskytnout jim podporu jsem nikoho neviděl, nepotkal, neslyšel jsem o něm. Možná to funguje ve věznicích, které jsou jedním z hlavních zdrojů nemoci. Nebyl jsem tam, takže nevím.

Nemocní si stěžují na nedostatek léků, především ve velkých městech, kde žije hodně narkomanů. Rusové se na nakažené dívají skrz prsty. Často je slyšet názor, že si za to mohou sami, ať si tedy i sami pomohou. Narkomani a homosexuálové, kteří jsou považováni za méněcenné lidi, jsou pronásledováni. I proto se nechtějí u ruských lékařů vyšetřit, natož léčit.

Málokdy a málokde jsem v Rusku slyšel tolik varovných slov. Boj s nemocí je příliš slabý a režimu je to úplně jedno. Peníze určené na léčbu a pomoc mizí někde u známých těch, kteří jim je svěřili.

Sedím s Viktorem v jeho skromně zařízeném bytě. Žije sám.

„Mám problémy dva. Jsem HIV pozitivní a žiju v Rusku,“ smutně kývá hlavou.

Ani se neptám, jaké má plány a co chce dělat.

„Potřeboval bych moderní léky, potreboval bych hlavně elementární úctu a pochopení,“ pokračuje.

Nejspíše nic nedostane.

O své sexuální orientaci nemluví. Bojí se. Přesto ale šel do průvodu homosexuálů v Moskvě. Byla to zakázaná akce. Město nasadilo policii. Moskevská radnice akci homosexuálů zakázala už podesáté. I tentokrát účastníky varovala před narušením veřejného pořádku. Přišli i takzvaní ochránci morálky, kteří se netají, že by gaye a lesby nejraději vyhnali z Ruska, protože je považují

za vřed na národě. Čtyřiadvacetiletá organizátorka demonstrace Anastasia Zotovová rovněž ví své.

„Ruská společnost je velmi konzervativní a nepřijímá nějaké ne-tradiční vztahy,“ říká zarmouceně.

Jiná sexuální orientace je v Rusku vnímána negativně. Každý druhý Rus je přesvědčen, že by měla být trestána. Homosexuálové velmi často čelí slovním i fyzickým útokům. Bylo tomu tak i na demonstraci. Policie útočníkům nebránila. A těm narostly svaly.

„Vždy byl v Rusku proti nim takový odpor a vždy bude. Ruský národ nikdy nepřipustí, aby ho špinila taková hovna,“ křičí vyho-lený Roman na adresu homosexuálů.

„A co kdyby jednou tvůj syn oznámil, že žije s mužem?“ ptám se.

„Asi bych ho zabil.“

Koukám na něj.

„No, asi bych ho vyhodil z domu,“ mírní se.

Před olympijskými hrami v Soči postoj k homosexuálům ovlivnil vztahy mezi Bílým domem a Kremlem. Moskva představila kontroverzní zákon, kvůli němuž mohli za mřížemi skončit ho-mosexuálové, kteří do Ruska přijedou na olympiádu anebo na atletické mistrovství světa. Rusko bylo připraveno propagaci ho-mosexuality, tedy i duhové vlajky trestat. Kvůli represím Moskvy vůči homosexuálům se tehdy ve světě například zbavovali ruské vodky.

Hodně zkušeností má s negativním přijetím i Alexej Davydov.

„Je to pravda?“ ptám se.

„Ano, je to pravda. Není dne, abych se nesetkával s útoky a urážkami na internetu anebo fyzickým napadením.“

Šestatřicetiletý Alexej už několikrát skončil v nemocnici, napo-sledy na jednotce intenzivní péče. Přiznává, že se bojí honů na gaye a lesby. Ty se dějí na internetu, kde jsou homosexuálové lá-káni na schůzky, ale na místě jsou napadeni takzvanými ochránci morálky.

Maxim Marcinkevič je bývalý skinhead, který strávil tři roky ve vězení. Homosexuály považuje za nepřátele číslo jedna. Založil organizaci Restrukt, která chce, jak říká, napravit svět. Organizuje právě falešné schůzky s homosexuály. On a jeho kolegové s nimi navážou kontakt, pozvou je a na místě je seřezou.

„V podstatě jde o způsob, jak chytnout okouna na živou návnadu,“ netají se lovec gayů Marcinkievič.

Líbí se mu, když se zmlácený gay válí na zemi v krvi.

„Jde o lidi, kteří na sebe vzali roli morálního kontrolora. Nedo-
držují právo a zákony a stát je ještě povzbuzuje,“ smutně říká na adresu Maxima a jeho přátel Alexej.

Popularita těch, kteří chtějí pěstmi napravit ruskou společnost, roste. Zákonu o trestech za propagaci homosexuality tleská devět z deseti Rusů. Jenže tyto mlátičky vzestup epidemie HIV nezastaví.

Na víkendové výlety jsem moc času neměl. Sobota byla ale jediným dnem v mém kalendáři, kdy jsem měl práce méně. V televizním zpravodajství nejsou běžné pořady, do nichž musíte přispívat. Takže je čas na úklid a nákupy. Nebo výlety někam, jak říkají Rusové, za Moskvu a mají na mysli vzdálenost větší než sto kilometrů.

Vydal jsem se asi sto sedmdesát kilometrů jižně od hlavního města do Tuly. Stejně jako jinde, i tady jsem se snažil dostat se co nejvýš. Je to takový můj rituál. Podařilo se. Zdolal jsem sto padesát čtyři schodů. Zvonice je vysoká sedmdesát metrů a cestou jsem napočítal dvaadvacet zvonů.

První zmínka o městě je z roku 1146, o rok dříve, než byla založena Moskva. Tula se brzy stala strategickým místem. Jak mě ujistil historik Konstantin Laskin, na začátku 16. století tudy vedla hranice Moskevského knížectví. Bylo nutné ji bránit před nájezdy krymských Tatarů, proto byla v Tule postavena velká pevnost Kreml.

Tulský není tak rozsáhlý jako moskevský, patří v Rusku spíše k těm středním. Na rozdíl od jiných nebyl zbudován na pahorku, ale přímo u břehu řeky Upa. V roce 1509 postavili pevnost z dubového dřeva, ale ještě v první polovině 16. století bylo dřevo nahrazeno kamenem. Kilometr dlouhá hradba je vysoká deset metrů a tři metry široká. V Kremlu je devět věží. Čtyři sloužily současně jako vstupní brány, v dalších se skladovaly potraviny, zbraně a nářadí.

Erb Tuly vznikl v roce 1778, v době, kdy město proslavily výroby tulských mistrů zbrojířů, mečířů, nožířů, puškařů a platněřů. V erbu jsou dvě zkřížené čepele mečů, hlaveň a dvě kladiva. V roce 1552 obránci pevnosti čelili nájezdu krymských Tatarů. Třicet tisíc útočníků ale Tulu nedobýlo. Bohatá naleziště železné rudy v okolí z města učinila zbrojařskou dílnu.

Nepřátel v tehdejších časech bylo neskutečně hodně. Ať už přicházeli z východu, severu a zvláště z jihu. A k obraně před nepřáteli byly potřebné zbraně. Z Tuly pocházejí jednoduché nože, které se později objevily i v jiných evropských zemích.

První zbrojovku v Rusku založil car Petr I. v roce 1712 právě v Tule. Zde se vyráběly zbraně, které patřily nejen carským důstojníkům, ale i carské rodině. Zlatým věkem tulských zbrojířů byl konec 18. a celé 19. století. Z té doby pocházejí nejlepší a nejhezčí zbraně, často nádherně zdobené zlatem a stříbrem a drahými kameny. V tulské zbrojovce se začala vyrábět i nejrozšířenější a nejznámější zbraň rudoarmějců ve druhé světové válce, samopal PPŠ 41. Za války jich bylo v Rudé armádě na šest milionů kusů.

Průvodkyně muzea Viktoria Studěnkovová mě zaskočila. Přišla na schůzku v uniformě rudoarmějce. Vypadala jako matka pluku.

„Podívejte se na zásobník pro jednasedmdesát nábojů. Nebyl ani příliš těžký, vážil pět a půl kilogramu a střelba byla snadná. Stačilo natáhnout a zmáčknout spoušť,“ říká statná žena a mazlivým pohybem pohladí pažbu.

Kdysi existovaly v Tule také desítky malých dílen, kde se zbraně vyráběly doslova na koleně. Jenže s časem přicházely zbraně modernější a takové nebylo možné v kovárně vyrobit. Někteří kováři a mečíři přišli o práci, nemohli totiž konkurovat velkým výrobcům.

„Najednou zjistili, že nemají na chleba. Hledali proto něco náhradního, aby měli na obživu. Začali dělat samovary, nebylo to náročné a mohli je vyrábět v dílně, kde se dosud věnovali zbraním,“ říká výrobce samovarů Vadim Volgin.

A tak se místo nožů, mečů a pušek začaly vyrábět samovary. Psal se rok 1646. Ulice doposud plné dílen se zbraněmi se změnilly. Samovary se sice nedostaly do městského erbu, ale symbolem města jsou dodnes.

Se samovarem do Tuly nejezdi, říká se od nepaměti v celém Rusku. Jako kdybychom u nás nosili dříví do lesa. Tula je totiž hlavním městem ruských samovarů. Ty nejznámější a nejcennější se tu vyrábějí už od carských dob.

Samovary naučili Vadima Volgina vyrábět otec a děda. Jeho rodina je už šestou generací rodu, který se tradičnímu ruskému výrobku věnuje. Jeho rukama prošly už stovky samovarů, obyčejných i velmi drahých. Jednoduchý samovar se nacházel prakticky v každé domácnosti, asi jako je dnes varná konvice.

„Dříve něco takového nebylo. Přišli jste domů a museli jste rozdělávat oheň, nasypat uhlí a za čtyřicet minut jste mohli pít horký čaj,“ přibližuje mistr dávné časy.

V rodinách mnohdy byly tři kusy, své samovary měli zvlášť muž i žena a třetí, ten nejhezčí, byl pro hosty. Horká voda na čaj musela být v každém domě stejně jako v hostinci. Bohatí lidé si objednávali exkluzivní samovary a předháněli se, kdo má doma lepší.

Pro výrobce to byly zlaté časy. Samovar se skládá z dvanácti částí a všechny, ať už mísa, držadla, šíje anebo topeniště, do něhož se vkládá uhlí, které vodu ohřívá, jsou důležité. Na samovaru, který si prohlížím, je zlatem zdobená šíje, kohoutek a hlavně mísa, do níž se vejdu čtyři litry vody. Cena? Zhruba sedmdesát tisíc korun. A přitom patří k těm levnějším. Jsou i dražší, hlavně ty, kde se používá i čtyřiadvacetikarátové zlato.

Do Tuly jsem ale nejel jen kvůli zbraním a samovarům. Zajímaly mě i zdejší hračky. Ty se kdysi vyráběly z modré hlíny zvané sinika, která je ale spíše černá. Teprve v peci při 800 °C se figurky promění v bílé. Tak vznikají tradiční hračky z Tuly v červené, žluté a zelené barvě. Každá figurka je současně píšťalkou. Před čtyřmi sty lety je začali vyrábět ve vesnici Filimonovo, proto se jim říká filimonovské figurky.

Jenže po nástupu bolševiků výroba figurek skončila, připomínaly totiž život u carského dvora a to se po revoluci příliš nehodilo.

Je příznačné právě pro Rusko, že tyto hračky byly na dlouhou dobu zakázané. Nyní jsou opět populární.

Tím ale výčet tulských výrobků nekončí. Neznám žádnou oslavu v Rusku, která by se obešla bez harmoniky. Tři ze čtyř, tedy celých sedmdesát pět procent harmonik v Rusku, byly vyrobeny v Tule. Harmonika, kterou mám v rukou, se skládá ze čtyř set součástí. Ročně tu dnes vyrobí pět tisíc nástrojů, v osmdesátých letech minulého století jich za rok udělali i sto šedesát tisíc.

První harmoniku vyrobili v roce 1830 v jedné zbrojářské dílně, měla pouze pět kláves a nástroj byl malý. Od toho roku se šíří sláva tulských harmonik, které spolu s balalajkou patřily a patří k nejrozšířenějším hudebním nástrojům v Rusku.

Než výlet skončí, musím ještě každopádně ochutnat perník. Zvláště když Tula je hlavním městem ruského perníku, něco jako u nás Pardubice. Perník se tu vyrábí už tři sta let. Některé formy z březového dřeva se dědí z otců na syny. Perníkáři byli ve městě váženými občany. Jejich medové výrobky kdysi patřily k cenným dárkům. Bývaly i svatebním darem, lidé ho dostávali k narozeninám s různými ozdobami, ale nosily si ho i děti do školy.

Nikdo o ruském perníku neví více než Anastasia Govorová, průvodkyně v místním muzeu. Už jako dítě ho dostávala pravidelně k narozeninám. Takový dárek se nesměl hned sníst. Musel být vystaven s ikonou na celou noc. Říkalo se, že získá zázračnou moc, že může uzdravit člověka.

Lidé si nosili malé perníky v kapse, aby měli co zakousnout, ve válečných dobách pak vojáci při dlouhém vyčkávání k boji měli u sebe perník jako jediné jídlo. Vracím se do Moskvy s perníkem.

Novinář z Evropské unie a navíc členské země Severoatlantické aliance nemá šanci se dostat k vojenskému útvaru ruské armády. Ledaže ona sama organizuje novinářskou návštěvu.

Možná právě při organizování natáčení v armádě jsem nejvíce cítil rozdíl v práci televizního zpravodaje v Polsku, kde jsem dříve působil, a v Rusku. Ve Varšavě nešlo zařídit návštěvu bojového útvaru ze dne na den, ale nikdy to netrvalo nepřiměřeně dlouho.

Byl jsem v ponorce vojenského námořnictva, letěl armádním nákladním letadlem nebo vrtulníkem, seděl jsem i v obrněném transportéru. Podobně tomu bylo i v pobaltských zemích, v Litvě, Lotyšsku nebo Estonsku, kde jsem natáčel ve speciálních jednotkách.

V Rusku šlo vše ztuha a hned na počátku byly šance mizivé.

Když jsem třeba v Polsku potřeboval natočit reportáž, kde byl nutný rozhovor s mluvčím krajského velitelství anebo i policejního prezidia, neměl jsem nejmenší problém. Mluvčímu jsem zavolal a požádal o schůzku třeba za hodinu. Čas hrál roli, protože reportáž jsme museli natočit, napsat text, sestříhat a poslat do Prahy tak, aby ji kolegové stihli zařadit do vysílání.

Stačilo opravdu na mobil zavolat hodinu předem a mluvčího navíc požádat, aby vyšel ven před budovu a nasadil si policejní čepici na hlavu. Žádný problém.

V Rusku je absolutně nemožné získat mobilní telefon na úřední osoby, natož na mluvčí centrálních úřadů, ministerstev anebo policie či armády. Nezbyvá než volat na pevnou linku. Buď je obsazeno, anebo nikdo telefon nezvedá. Ke zbláznění. Po deseti patnácti pokusech to vzdáte a odložíte na příští den.

Mezitím u kolegů z jiných zemí zjistíte, že měli a mají podobný problém. Získal jsem jiné číslo, které není uvedeno na webových stránkách, a po zhruba deseti pokusech jsem se přece jen dovolal.

Cítil jsem se skvěle. Pouze do chvíle, když mi jakýsi bezejmenný úředník sdělil, že mám poslat otázky faxem. Ten už roky nepoužívám. Opět pomohli známí a fax poslali. Druhý den přišla informace, že odpověď obdržíme do třiceti dnů. Na mou prosbu, že jsme zpravodajská televize, která se tématu aktuálně věnuje a chce reportáž zařadit ještě dnes, už žádná další informace nepřišla.

Spolupráce s úřady v Rusku lehká není.

Někteří moji kolegové v Praze tomu ale příliš nevěřili. Byli zhýčkaní praxí doma, kde jim ministr na počkání odpoví, premiér se zastaví, aby něco komentoval, a prezident taky něco vyřkne. Jenže v Rusku se s vámi nikdo bavit nebude a vy se k nikomu nepřiblížíte.

Jednou mě kolega z Prahy vyzval, abych natočil ruskou reakci na pád ceny ropy. Vysvětlil jsem mu, že na naše žádosti o poskytnutí informace nereaguje ani ministerstvo, ani vláda, ani Gazprom či Rosněft. Doporučil, ať jdeme na schody k východu ze sídla Gazpromu a zeptáme se tam, ať někoho chytíme. Za kabát? Koho a za co? Představy některých mladých jsou děsivé. Kdo si v Rusku troufne jen tak na ulici oficiálně komentovat pád ceny ropy s tím, že bude představen jako zaměstnanec světového koncernu? Opravdu naivní představa.

Stejná jako údiv jedné kolegyně, že nenatočíme rakety Iskander, když už jsme v Kaliningradu, tedy kousek od strategických raket. Vždyť se k nim dostane jen hrstka vybraných a prověřených ruských novinářů. Někdy bylo opravdu složité vysvětlovat, že v Rusku se práce zpravodaje hodně liší od toho, na co jsou mnozí doma zvyklí.

Bylo to únavné. Brzy jsem ocenil doporučení mého tehdejšího šéfa Zdeňka Šámala, který mi po vlastních zkušenostech v Rusku řekl, že je nutné pravidelně vyjet z Moskvy někam ven, do přírody nebo jiného města, protože by se jeden mohl časem ze všeho zbláznit. Měl pravdu. Každodenní nasazení si vyžádalo hodně sil.

Rád jsem tedy využil nabídku ruského ministerstva obrany a odcestoval na vojenské cvičení Vostok 2018.

Nikdy v novodobé historii Ruska se jeho vojáci neúčastnili tak rozsáhlých manévřů na tak obrovském prostoru. Armáda sem techniku i lidi svážela několik týdnů.

I novináři jeli na místo dlouho. Ve tři hodiny v noci jsme se museli sejít na Frunzenském nábřeží před sídlem ruského ministerstva obrany. Autobus ale dveře otevřel až za hodinu, čekali jsme na ulici. Pak přišla přísná Maria, kapitánka. Měla vojenské návyky, doma bych ji nechtěl. Považovala nás za vojíny základní služby. Vyдалa rozkaz nasednout. Zhruba hodinu jsme jeli na letiště Ramenskoje, asi čtyřicet kilometrů od Moskvy.

Znovu nás spočítali a vydali rozkaz čekat.

Čekali jsme další tři hodiny. Znovu jsem si uvědomil ruské pojetí času, přesnosti a dochvilnosti. Široké a nekonečné jako ruská tajga.

Přímo tady na tomto místě se vojáci na dnešní den připravovali dva týdny. Všichni jsou z východního nebo centrálního vojenského okruhu. Kreml do světa vysílá signál, že umí přemístit jednotky i techniku tisíce kilometrů a že je schopný bránit své zájmy.

Dnes v jednom z nejznámějších a největších výcvikových prostorů, v Tělembě v Burjatsku, nacvičovaly jednotky protivzdušné obrany.

„Byl to nejdůležitější den, který završil jejich bojové mistrovství,“ říká stroze Sergej Kuryškin, velitel jednotky protivzdušné obrany.

On i jeho vojáci ze Samary jsou šest tisíc kilometrů od své domovské základny. Po železnici se přesunovali měsíc.

„Museli jsme připravit techniku a naložit ji na vagóny. V nich byli i lidé, potom jsme museli všechno zase vyložit a přemístit sem. Nebyl to lehký úkol,“ hrdě hodnotí práci svou i podřízených velitel divize Sergej Tichonov.

Klást otázky nemůžeme. Vysocí důstojníci i mluvčí mlčí. Řekli, co měli říct, a je vymalováno. Nic více. Přednost měli jen novináři z vybraných ruských televizí, hlavně z Hvězdy, speciálního